

Mejeribruget i Danmark 1941.

Af

Mejerikonsulent *H. M. Jensen.*

De vanskelige Forhold, det danske Mejeribrug har haft at arbejde under siden Krigens Udbrud og ikke mindst efter Landets Besættelse af den tyske Værnemagt, forværredes i 1941. Mangelen paa Tilførsel udefra, der i de første Krigsaar blev noget imødegaaet gennem anseelige Beredskabslagre, mærkedes langt stærkere, og dertil kom en haard og langvarig Vinter, et sent Foraar samt en tør Sommer, som gav meget ugunstige Græsningsforhold og betingede en Høst, der, saavel hvad Udbytte af Halm som af Kærne angaar, laa langt under det normale. Disse Faktorer i Forening medførte, at Produktionsnedgangen, der havde begyndt at gøre sig gældende, yderligere tog Fart i Aarets Løb, og selv om Priserne for Mejeriprodukter udviste en betydelig Opgang i Sammenligning med de foregaaende Aar, maa det tages i Betragtning, at Stigningen foruden Salgsvarerne berører mange andre Forhold samtidig med, at Driftsudgifterne automatisk vokser ved Produktionens Indskrækning, saaledes at en Vurdering af Mejeribrugets Rentabilitet ikke lader sig gennemføre alene med de opnaaede Priser som Udgangspunkt.

Trods den sparsomme Tilstedeværelse af Fodermidler har Landmændene søgt at opretholde Besætningerne i størst muligt Omfang. Ved Kreaturtællingen den 27. December 1941 fandtes en Malkekvægbestand paa ialt 1 403 000 Dyr her i Landet, medens Resultatet af Tællingen den 2. November 1940 var 1 511 000 Malkekøer. Nedgangen bliver efter disse Tal kun 108 000 Dyr eller 7,2 pCt.;

men selv om den skete Besætningsreduktion er mindre, end det turde ventes, viser den knappe Fodring, der har været nødvendig for Bestandens Bevarelse, sin Indflydelse gennem den producerede Mælkemængde. Denne er for Aaret 1941 beregnet til ialt 3540 Mill. kg eller 23,3 pCt. mindre end foregaaende Aar, hvor den samlede Mælkeproduktion blev opgjort til 4615 Mill. kg. Produktionsnedgangen blev højst uensartet i Landets forskellige Egne. Den største Tilbagegang kan paavises i Jylland, hvis Høstudbytte som Følge af Sommerens Tørke blev stærkest formindsket. Paa de østlige Øer var Virkningerne knapt saa voldsomme, og paa Lolland-Falster laa Mælkeproduktionen i 1941 kun 9 pCt. lavere end i 1940.

Af den producerede Mælkemængde maa det antages, at ca. 300 Mill. kg har fundet Anvendelse til Opdræt samt i Landejendommenes Husholdninger, og der bliver herefter kun 3240 Mill. kg til Raadighed for Salg til Konsum eller til Oparbejdelse i Mejerierne. Resultatet er derfor betydelig Nedgang i de fremstillede Mejeriprodukters Mængde, og ikke mindst Smørproduktionen viser stærk Tilbagegang, skønt Lovgivningsmagten har truffet forskellige Foranstaltninger til dens Fremme. Dels som Følge af Produktionens Formindskelse, dels paa Grund af Hjemmeforbrugets Stigning har de Smørmængder, der trods Rationering herhjemme har kunnet frigøres til Eksport, været stærkt dalende i Aarets Løb.

Forbruget af Mælk til direkte Konsum, som under normale Forhold anslaaes til 500 Mill. kg, er næppe undergaaet væsentlig Ændring. Den Rationalisering af Mælkesalget, der blev paabudt ved Lov om Bybefolkningens Forsyning med Mælk og Fløde af 5. August 1940, skulde egentlig være gennemført inden 1. Januar 1941; men endnu er Forholdene ikke bragt i Orden overalt. De opnaaede Resultater, hvor Rationaliseringen er traadt i Kraft, har ikke alle Vegne været tilfredsstillende, hverken for Konsumenterne eller for de Næringsdrivende,

der berøres af Nyordningen; thi denne betyder i Regelen ringere Mælke kvalitet for de første samt mindre Indtjeningsmuligheder for de sidste. Mælkeordningens Gen-nemførelse paa et Tidspunkt, hvor alene Fremskaffelsen af den nødvendige Mælk volder Besvær, bidrager heller ikke til at lette Overgangsvanskelighederne.

De smaa Mælkemængder, Mejerierne har haft at arbejde med, besværliggør Produktionen, idet Maskiner og Apparater er blevet for store for det Kvantum, der skal behandles. Da Behandlingen af de smaa Mælkemængder tillige fordyrer Mejeriernes Drift, har Tanken om Sammenlægning af mindre Virksomheder atter begyndt at vinde Udbredelse i Leverandørkredse. Vanskeligheder ved Mælkens Transport efter Motorkørselens Indskrænkning virker dog noget hemmende paa Bestræbelser i denne Retning. Omlægning til hver anden Dags Drift eller hver anden Dags Kærning er Foranstaltninger, adskillige Mejerier har taget op i Vintertiden, dels til Imødegaaelse af Besværet, den lille Mælkemængde foraarsager, dels til Driftsudgifternes Nedbringelse; thi den almindelige Prisstigning mærkes stærkt paa disse. Medens Driftsudgifterne viste en Opgang paa ca. 25 pCt. fra 1939 til 1940, kan der for det sidst afsluttede Mejeriaar regnes med en Stigning paa omkring ved 50 pCt. Den stærke Prisstigning virker tillige sammen med Materiale-mangel hindrende for Iværksættelse af større Om- eller Nybygninger; men med Støtte af de saakaldte Reparationslove har paa-krævede Forbedringer og Istandsættelser dog kunnet udføres for rimelige Udgifter. Overgang til hel eller delvis elektrisk Drivkraft er gennemført adskillige Steder i Aarets Løb, ligesom Interessen for mere økonomisk Udnyttelse af Brændselet, hvoraf en stor Del nu er indenlandsk, har været stærk. Til Hjælp for Mejerierne paa dette Omraade har De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation den 1. September 1941 ansat en Konsulent i Varmeteknik og Kraftøkonomi.

De ugunstige Forhold, hvorunder der arbejdedes i 1941,

har ikke ført til Stilstand paa alle Felter inden for Mejeribruget. I Kampen mod Kvægtuberkulosen sker saaledes stadige Fremskridt, og det Tidspunkt, da denne Kreatursygdom kan betragtes som udryddet, er ikke længere fjernt. Dertil er Bekæmpelsen af den smitsomme Kastning ved at blive organiseret, og Reduktionen af Besætningerne, som Fodringsvanskelighederne nødvendiggør, tjener til de mest urentable Kreaturers Fjernelse, hvilket vil faa Indflydelse paa Kvægholdets fremtidige Økonomi. Ønsket om Fremskaffelse af bedre Mælk, der ofte er blevet udtalt fra Mejerifolkenes Kreds, fandt ikke sin Opfyldelse i det forløbne Aar; men det synes, som om de gentagne Klager over Smørkvaliteten, der førte til Eksportkontrollens Skærpelse ved Regulativ af 12. Juli 1941, har vakt saa stor Opmærksomhed blandt Mælkeproducenterne, at Indsatsen for Forbedring øges, og flere kvalitetsfremmende Foranstaltninger er under Overvejelse.

Medens det forhen var muligt at bringe udførlige statistiske Oplysninger vedrørende Mejeribrugets Produktions- og Afsætningsforhold i *Tidsskrift for Landøkonomis* Oversigtsartikel, kan dette desværre ikke længere lade sig gøre. Næsten alt det statistiske Materiale, der tidligere var tilgængeligt, bliver nu tilbageholdt, og Artiklen maa derfor i Aar indskrænkes til at medtage de enkelte Tal, der er blevet tilstillet Offentligheden gennem Statistiske Efterretninger, suppleret med Oplysninger fremkomne ved Mejeriforeningernes Møder og refereret fra disse i forskellige Fagblade. For de driftsøkonomiske Oversigter, der findes i Artiklens sidste Afsnit er derimod samme Materiale til Raadighed som forhen, idet fire vel-drevne Andelsmejerier, hvis Regnskaber har været benyttet gennem en længere Aarrække, atter har afgivet disse til Brug for Artiklens Forfatter, der hermed bringer de paagældende Virksomheders Ledere sin bedste Tak.

Smørproduktionen.

Danmarks samlede Mælkeproduktion dalede i 1941 med 23,3 pCt., og en Nedgang meget nær svarende hertil findes i den Smørmængde, som fremstilledes i Aarets Løb. Efter de foreliggende Oplysninger kan regnes med, at Smørproduktionen kun naaede 124,4 Mill. kg i 1941, og dette Tal bliver 38,8 Mill. kg eller 23,7 pCt. lavere end foregaaende Aars Produktion, hvis Størrelse var 163,2 Mill. kg. Nedgangen har været ret jævn gennem alle Aarets Maaneder, og Produktionen kulminerede, som hostaende Oversigt viser, i Juni, medens December kan fremvise det laveste Tal. Forskellen mellem de to Maaneder, der repræsenterer Yderpunkterne er 5,1 Mill. kg;

Smørproduktionens maanedlige Størrelse.

Maaned	Mill. kg	Maaned	Mill. kg
Januar	9,7	Juli	11,6
Februar	8,5	August	11,0
Marts	10,0	September	10,7
April	10,3	Oktober	10,6
Maj	11,3	November	8,8
Juni	13,5	December	8,4

men naar Produktionen i det hele taget har naaet den anførte Højde, maa de Foranstaltninger, der ad Lovgivningens Vej er truffet for at begrænse Smørfedts Anvendelse til andre Formaal tillægges Betydning. Inden for Mejeriforeningerne regnes saaledes med, at Indskrænkningerne i Fremstillingen af federe Oste har forøget Smørmængden med ca. 4 Mill. kg. Forbudet mod Salg af Piskefløde har sparet ca. 5 Mill. kg Smør. Ved det i 1940 udstedte Forbud mod Anvendelse af Sødmælk til Mælkekonserves er frigjort Smørfedt svarende til 2 Mill. kg Smør, og endelig er der ved en den 29. Januar 1941 paa budt Standardisering af Sødmælk for Konsum til 3,3—3,4 pCt. Fedt opnaaet en Forøgelse af Smørproduktionen paa 1 Mill. kg. Tilsammen har disse forskellige Foranstaltninger saaledes medført Besparelser paa ialt 12 Mill. kg Smør, og de har været medvirkende Aarsager til, at

Smørrationernes Størrelse har kunnet opretholdes uforandret paa 350 g ugentlig pro Persona gennem hele Aaret. Til Trods for Rationeringen har Hjemmemarkedets Forsyning alligevel krævet en Smørmængde paa 70,3 Mill. kg eller 56,5 pCt. af hele Produktionen. I Sammenligning med 1939 er der i det hjemlige Smørforbrug sket en Stigning paa 130 pCt., hvilket maa forklares som en Følge af Margarinefabrikkernes Standsning paa Grund af manglende Raamaterialer samt Knapheden paa andre Fedtstoffer. 19,3 pCt. af Hjemmeforbruget er sket hos Mejeriernes Leverandører, der har aftaget ialt 13,6 Mill. kg Smør.

Som det fremgaar af Oversigten Side 367, er Eksporten i 1941 den laveste, der kan opvises siden 1919. Langt den overvejende Del af det udførte Kvantum er aftaget af Tyskland, og kun enkelte mindre Partier er afhændet til andre Lande; men som allerede nævnt mangler Statistikens sædvanlige Oplysninger herom.

Hvad de opaaede Priser angaar, er Smørret til Hjemmemarkedet gennem hele Aaret 1941 betalt med 389 Kr. pr. 100 kg. Eksportsmørret har prismæssigt ligget betydeligt højere; men da den i Fjor i *Tidsskrift for Landøkonomi* omtalte Bestemmelse om Opkrævning og Fordeling af en Udførselsafgift for Smør m. v. stadig har været gældende, har en Udjævning af den Betaling, Mejerierne opnaar, fundet Sted. Eksportprisen var i Januar Kvartal fastsat til 500 Kr. pr. 100 kg for et Eksportkvantum af 8 Mill. kg. Hvad der udførtes herover skulde betales med 525 Kr. pr. 100 kg. Da de 8 Mill. kg blev betydeligt overskredet, kom Kvartalets Gennemsnitspris op paa 510,10 Kr. pr. 100 kg. Den Pris, som opnaedes ved Eksporten i Januar Kvartal, blev derefter anvendt som Grundlag for Betalingen i den resterende Del af Aaret, saaledes at den gennemsnitlige Eksportpris i 1941 blev 510,10 Kr. Dette Tal er i Oversigten Side 367 benyttet ved Udregning af Udførselsværdien og giver for denne et Beløb af 275,96 Mill. Kr., hvilket svarer til en Formindskelse af 67,6 Mill. Kr. i Sammenligning med foregaaende Aar.

Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i Millioner kg.

Aar	Indførsel	Udførsel				Overskuds- udførsel	Værdi i Mill. Kr.
		I Dritler og Kasser	I Daaser	Fløde	I alt		
1914	9,66	101,40	2,22	5,56	109,17	99,51	212,00
1915	3,73	102,95	2,05	0,08	105,08	101,35	273,00
1916	0,22	94,01	1,85	0,25	96,11	95,89	296,00
1917	—	60,23	1,17	0,01	61,41	61,41	241,45
1918	—	14,11	0,47	—	14,58	14,58	61,04
1919	0,31	35,64	1,04	0,17	36,85	36,54	207,54
1920	0,05	73,18	1,68	0,27	75,13	75,08	480,89
1921	0,39	91,62	0,64	0,09	92,35	91,96	433,27
1922	1,25	94,60	0,90	0,02	95,52	94,27	363,23
1923	1,83	110,33	1,30	0,01	111,64	109,81	483,62
1924	3,85	122,11	1,28	0,10	123,49	119,64	625,04
1925	2,09	121,53	1,24	0,13	122,90	120,81	540,62
1926	2,32	131,39	1,11	—	132,50	130,18	400,03
1927	1,74	142,16	1,05	—	143,21	141,47	426,00
1928	1,51	146,73	1,01	—	147,74	146,23	458,40
1929	1,67	158,12	0,92	—	159,04	157,37	475,72
1930	2,57	168,19	0,80	—	168,99	166,42	413,89
1931	1,82	171,12	0,53	—	171,65	169,85	358,50
1932	0,98	157,47	0,33	0,70	158,50	157,52	290,78
1933	0,88	150,32	0,40	—	150,72	149,84	256,23
1934	0,83	149,45	0,37	—	149,82	148,99	251,11
1935	0,42	137,86	0,44	—	138,30	137,88	274,89
1936	0,18	145,68	0,53	—	146,21	146,03	311,25
1937	0,02	152,37	0,60	—	152,97	152,95	354,31
1938	—	157,48	0,57	—	158,05	158,05	375,12
1939	—	148,47	1,33	—	149,80	149,80	367,20
1940	—	107,80	—	—	107,80	107,80	343,56
1941	—	54,10	—	—	54,10	54,10	275,96

Den Pris, Mejerierne opnaaede i Aarets Løb, den saakaldte Afregningssum, har varieret efter Forholdet mellem Eksportens Størrelse og den Smørmængde, der af-sattes paa Hjemmemarkedet.

Til Udgangen af Juli var Afregningssummen 445 Kr. pr. 100 kg og gik derefter ned til 434 Kr. pr. 100 kg.

Maanedligt Gennemsnit af Københavns Smørnotering (Øre pr. kg).

Maaned	1937	1938	1939	1940	1941
Januar	193,50	235,00	253,75	285,50	389,00
Februar	209,00	224,00	265,00	278,00	389,00
Marts	219,50	211,00	248,20	245,60	389,00
April	196,40	218,50	225,50	257,50	389,00
Maj	187,25	229,00	216,75	264,00	389,00
Juni	197,00	218,40	216,20	264,00	389,00
Juli	210,80	219,00	226,75	324,00	389,00
August	225,00	230,25	219,20	324,00	389,00
September	243,80	243,00	240,00	357,75	389,00
Oktober	264,75	230,50	240,00	377,00	389,00
November	271,45	247,25	244,60	389,00	389,00
December	274,60	260,00	268,00	389,00	389,00
Gennemsnit	224,98	230,69	238,66	312,15	389,00

Da Smørproduktionens Tilbagegang for Alvor begyndte at gøre sig gældende, blev der optaget Forhandlinger mellem De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation og Landbrugsministeriet. Regeringen ønskede ved disse en Helaarsordning gennemført; men da Mejeribrugets Repræsentanter paa Grund af de usikre Forhold ikke turde træffe Aftale for saa langt et Tidsrum, resulterede Forhandlingerne i Lov af 1. December 1941 om en Smørordning, der fik Gyldighed til April 1942. Loven sikrede om fornødent ved Statstilskud Producenterne en Pris for Smør og beregnet Smør af Mælk og andre Mejeriprodukter svarende til et Afregningstal paa 434 Kr. pr. 100 kg i Tiden fra 3. Oktober og til 13. November 1941. Fra 14. November 1941 skulde Afregningssummen efter Smørordningen hæves til 445 Kr.; men da Udbetalingerne var kommet forud i Perioden før Ordningens Ikrafttræden, har Forhøjelsen til 445 Kr. pr. 100 kg i Virkeligheden først fundet Sted fra 1. Januar 1942.

Forskellen mellem Eksportprisen og Hjemmemarkedsprisen udbetales Mejerierne i Form af Sødmælkstillægget, hvis Størrelse i 1941 har været 48 Øre, og foruden dette Beløb opnaar Mejerierne i Regelen Overpris for det Produkt, de leverer deres Smørhandlere. Overpriserne

Betalte Overpriser (Øre pr. kg).

Kvartal Nr.	1	2	3	4	Gn.snit
1937	6,48	6,17	6,49	7,51	6,67
1938	6,46	6,23	6,43	7,51	6,66
1939	6,53	6,42	6,50	6,43	6,47
1940	5,04	4,61	6,55	8,84	6,26
1941	6,87	6,12	7,06	8,81	7,22

har i 1941 ligget ret højt. Med Undtagelse af sidste Kvartal 1940, hvor Overprisen var af usædvanlig Størrelse, er Tallene for 1941 højere, end de har været siden 1922. Resultatet er da ogsaa blevet et Aarsgennemsnit paa 7,22 Øre pr. kg. Tages dette Tal i Betragtning, bliver den Smørpris, Mejerierne i Gennemsnit opnaaede i 1941, Hjemmemarkedsprisen 389 Øre + Sødmælkstillægget 48 Øre + den opnaaede Overpris 7 Øre eller ialt 444 Øre pr. kg Smør mod henholdsvis 325 Øre i 1940 og 250 Øre i 1939.

Den Maade, hvorpaa Smørrets Afsætning for Tiden finder Sted, den stærke Efterspørgsel og de vanskelige Produktionsforhold, er Faktorer, der ikke virker højnende paa Smørrets Kvalitet. Store Anstrengelser udfoldes imidlertid paa Mejerierne for at modvirke eventuel Tilbagegang, og at dømme efter Resultaterne fra Aarets provinssielle Udstillinger skulde Smørrets Beskaffenhed nærmest have holdt sig uforandret, idet Gennemsnitskaraktererne var følgende:

	Jylland	Østlige Øer	Fyn
1941	11,02 Points	10,82 Points	10,72 Points
1940	11,00 Points	10,81 Points	10,95 Points

men desværre viser det større Materiale, som fremkommer ved Statens Smørbedømmelser et noget andet Billede, og det er Grunden til, at der ved ministeriel Bekendtgørelse af 12. Juli 1941, udstedt i Henhold til Lov af 3. August 1940 om erhvervsøkonomiske Foranstaltninger, Vareforsyning m. v., er fremkommet Paabud om en videre Udbygning af de Smørbedømmelser, som siden 1927

er søgt iværksatte paa Eksportørernes Lagre. Den nye Ordning er afhængig af en samtidig udsendt Bekendtgørelse, hvorefter Mejeriernes Smør skal afsættes af autoriserede Forhandlere, og det er disse, som er pligtige til hver Uge at lade det modtagne Smør bedømme efter nærmere angivne Regler. Bedømmelsen skal foretages over for Smør, der har været opbevaret ca. 14 Dage ved en konstant Temperatur af 13° C., og udføres af mindst 6 Dommere. Mejerikonsulenterne skal saa vidt muligt medvirke, hvorfor deres Antal er forøget fra 4 til 7, og i Betragtning af den Vejledning, Bedømmelsen kan give, skal Mejeriernes Ledere mindst 3 Gange om Aaret have Lejlighed til at deltage som Dommere. Samtidig med Bedømmelsen skal Autorisationsindehaveren hver Uge lade mindst to Prøver Smør fra hvert Mejeri undersøge for Vandindhold samt for løs Fugtighed. Desuden skal mindst hver anden Uge foretages Katalaseprøve, og mindst en Gang maanedligt skal Smørret undersøges for eventuelt Indhold af Skimmel. Ensartede Arbejdsmetoder er foreskrevet til Brug ved Laboratorieundersøgelserne, og saavel disse som selve Bedømmelserne staar under Kontrol af Statens Smørbedømmelser. Oversigter over Undersøgelses- og Bedømmelsesresultater skal senest Dagen efter hver Bedømmelse sendes til de deltagende Mejeriers Ejere eller for Andelsmejerierne til baade Formand og Mejeribestyrer. Formaalet hermed er at faa afhjulpet paaviste Fejl hurtigst muligt; men kan dette ikke lade sig gøre, har Ministeriet for Landbrug og Fiskeri Ret til paa Grundlag af Lagerbedømmelsernes Resultater at paalægge de autoriserede Smøreksportører midlertidigt at undlade at udføre Smør fra de paagældende Mejerier. Smørret fra disse maa i saa Fald kun sælges her i Landet. Smør, hvis Vandindhold er over 16 pCt., skal tilbagesendes Mejeriet til Omæltning.

Bestemmelsen om den udvidede Smørbedømmelse, der fik Gyldighed fra 1. September 1941, var ved sin Ikrafttræden Genstand for en Del Kritik fra Mejeribestyrer-

kredse, i hvilke man hævdede, at den nye Ordning særlig vendte sig mod de mejerimæssige Forhold uden at lægge noget Ansvar for Smørkvaliteten over paa Mælkeproducenterne. Imidlertid ser det ud til, at disse Bekymringer er forsvundet, og det indrømmes, at Ugebedømmelserne ved at bidrage til Vanskelighedernes rettidige Erkendelse bliver den Støtte for Smørproduktionen, der var tilsigtet.

Ostproduktionen.

Da Svineholdet paa Landejendommene er gaaet meget stærkt tilbage under Krigen, blev der i 1941 frigjort forholdsvis store Mælkemængder til Ostproduktion. Efter de foreliggende Opgørelser var denne kun ca. 14 pCt. mindre end i 1940, hvor den androg 30,8 Mill. kg, og en Udregning giver da som Resultat, at der er fremstillet ca. 26,5 Mill. kg Ost i det sidst afsluttede Aar. I selve Produktionen er der sket en betydelig Forskydning i Retning af de magre Ostetyper, hvilket hænger sammen med den tvungne Begrænsning i Anvendelsen af Smørfedt, der begyndte med Forbudet af 19. November 1940. Dette omfattede Ostetyper med mere end 24 pCt. Fedt i Tørstoffet og havde Gyldighed til 2. Maj 1941, hvor det erstattedes med en Bestemmelse om, at Ostemejerierne maatte fremstille Ost med 44 pCt. Fedt i Tørstoffet, idet der dog højest blev tilladt at anvende en Fedtmængde svarende til 75 pCt. af de paa samme Tid i 1939 benyttede Fedtenheder. Procenttallet nedsattes den 19. September 1941 til $33\frac{1}{3}$, og dette Tal var gældende Aaret ud. Betydningen, som Nedsættelsen af den til Ost forbrugte Fedtmængde har haft for Smørproduktionen, er allerede omtalt; men betragtes Begrænsningen fra et ostningsmæssigt Synspunkt, maa den senere Form regnes for mere tilfredsstillende end det absolute Forbud mod de federe Ostetyper. Mejerierne har omend i begrænset Maalestok været i Stand til at videreføre en Produktion, som det har kostet dem Aar at oparbejde, og derved har Fremstillingsteknikken kunnet holdes vedlige, saaledes at der ikke skal begyndes

paa bar Bund, naar Forholdene en Gang ændres; thi den magre Ost, der forhen var en meget efterspurgt Vare, vil næppe i normale Tider blive af større Betydning for Befolkningens Ernæring. Aarets Udstillinger viser, at Fremstillingen af mager Ost kvalitetsmæssigt har givet tilfredsstillende Resultater. I det hele taget tyder Forholdene paa, at Kvaliteten bedre har kunnet opretholdes for Ostens end for Smørrets Vedkommende, og naar der sammenlignes med Tilstandene under den forrige Verdenskrig, er dette et imponerende Fremskridt.

Hjemmemarkedet har altid været den store Aftager af Osten, som fremstilles her i Landet, og regnes med, at 80 pCt. af Produktionen i 1941 er gaaet til Dækning af det indenlandske Forbrug, kommer dette til at ligge ved ca. 21,2 Mill. kg, hvilket er ca. 2,5 Mill. mindre end i 1940, hvor Hjemmesalget var 23,7 Mill. kg. Holder de beregnede Tal stik, er Osteforbruget nedadgaende, hvad ernæringsmæssigt set maa betragtes som uheldigt. Nedgangen skal dog sikkert ikke opfattes som et Tegn paa, at Befolkningen foretrækker andet Paalæg, men snarere som et Udslag af hele den almindelige økonomiske Udvikling. Ostepriserne kan nemlig ikke være Grunden, thi de udviser ingen Opgang siden November 1940, hvor Handelsministeriet dikterede Prisstop for Ost. Prisstoppet, der desværre blev misforstaaet af enkelte Mejerier, mod hvilke der er rejst Retssager, opretholdtes til den 8. Februar 1941. Fra denne Dato indførtes Maksimalpriser, som stadig er gældende for Hjemmemarkedet.

Eksporten i 1941 opgives til 20 pCt. af Aarets Produktion. Beregnet efter de anførte Tal vil den svare til et Kvantum paa 5,3 Mill. kg. Eksportmængden kommer derved til at ligge ca. 3,6 Mill. kg under Udførselen i 1940 og er den mindste siden 1931. Om Eksportens Fordeling til de enkelte Aftagerlande foreligger ingen Oplysninger. Heller ikke de opnaaede Eksportpriser kan meddeles; men de har ligget fast gennem hele Aaret, og deres Højde har været noget over Hjemmemarkedsprisen. Som Følge heraf

Danmarks Ind- og Udførsel af Ost i 1000 kg.

Aar	Indførsel	Udførsel	Overskuds- udførsel	Kasein udførsel
1921	246	12 541	12 295	8
1922	550	8 924	8 374	23
1923	331	5 458	5 127	85
1924	356	8 860	8 504	124
1925	387	8 520	8 133	83
1926	649	6 960	6 311	117
1927	501	5 282	4 781	189
1928	394	6 086	5 692	275
1929	294	6 583	6 289	400
1930	367	5 727	5 360	373
1931	276	4 274	3 998	39
1932	59	6 593	6 534	65
1933	36	10 078	10 042	36
1934	68	6 301	6 233	1 278
1935	105	6 663	6 558	419
1936	28	9 529	9 501	1 139
1937	23	9 375	9 352	1 997
1938	14	9 110	9 096	764
1939	10	9 590	9 580	734
1940	—	8 930	8 930	380
1941	—	ca. 5 300	ca. 5 300	—

Ostepriser i 1940 og 1941 (Øre pr. kg).

Maaned	pCt. Fedt i Ostens Tørstof					
	45		30		20	
	1940	1941	1940	1941	1940	1941
Januar	156	—	119	—	99	190
Februar	161	—	121	—	100	180—218 ¹⁾
Marts	160	—	123	—	104	180—218
April	153	—	118	—	100	180—218
Maj	150	—	115	—	98	180—218
Juni	150	—	115	—	98	180—218
Juli	165	—	130	205—245,5 ¹⁾	113	180—218
August	179	—	141	205—245,5	121	180—218
September	204	—	160	205—245,5	136	180—218
Oktober	229	—	179	205—245,5	157	180—218
November	255	—	213	205—245,5	175	180—218
December	—	—	—	205—245,5	190	180—218

¹⁾ Maksimalpriser: Det først anførte Tal er Grundprisen til Grossist. Ud over denne maa adskillige Tillæg for Lagring m. m. beregnes. Det sidste Tal er Maksimalpris med højeste Tillæg.

opkræves Forskellen i Form af en Udførselsafgift gennem Landsbrugsministeriets Oste-Eksportudvalg, og det indkomne Beløb fordeles som Efterbetaling til de osteproducerende Mejerier. I Efteraaret 1941 udbetaltes saaledes 3 Øre pr. kg Ost fremstillet i 1940.

Vanskelighederne ved Skummetmælkens Udnyttelse i Landbrugsbedrifterne har foruden at bidrage til en forholdsvist stor Osteproduktion medført, at Mejerier, som ikke tidligere var interesseret i denne Produktionsgren, har taget Kaseinfremstillingen op. Kaseinet er dels udnyttet i den hjemlige Industri, dels eksporteret; men desuden har man i Jylland forsøgt sig med Fremstilling af Foderkasein, idet man herigennem har set en Mulighed for at opbevare Skummetmælkens værdifulde Æggehvide fra om Sommeren, hvor der ikke er særlig Brug for den, til den foderfattige Vintertid. Det paa denne Maade fremstillede Produkt bliver dyrt; men naar Malkekøernes Æggehvidebehov ikke kan dækkes ad anden Vej, vil der ogsaa kunne regnes med en anseelig Betaling for det Kaseintilskud, der gives. Adskillige Mejerier har anskaffet mindre Kaseintørringsanlæg og regner med fremtidig Fortsættelse af Produktionen.

Mælkekonserves.

Fabrikkerne, som her i Landet fremstiller behandlet Mælk og Mælkekonserves, har været i Virksomhed gennem Aaret 1941; men om Produktions- og Afsætningsforhold er ingen Oplysninger fremme paa nuværende Tidspunkt.

Mejeriernes Driftsforhold.

Som nævnt i Artiklens Indledning kan der ved Betragtning af Mejeriernes driftsmæssige Forhold i 1941 bygges paa samme Regnskabsmateriale som tidligere. Da Mejerierne, der har stillet Regnskaberne til Raadighed, ligger i forskellige Landsdele, er af ulige Størrelse og har forskellig Driftsform, vil en Iagttagelse af Regnskabernes

Oplysninger give et godt Indtryk af Vilkaarene, hvorunder Aarets Arbejde i de enkelte Bedrifter har fundet Sted, ligesom den bidrager til en Fuldstændiggørelse af den allerede givne Omtale af de produktionsmæssige Forhold. Gennemgangen af Mejeriregnskaberne sker i den sædvanlige Orden, idet der indledes med Oplysninger fra et fynsk Mejeri med Ostelavning. Efter disse følger Regnskabsudtog fra et stort jysk Ostemejeri, fra et stort vestjysk Mejeri, og der afsluttes med Uddrag af Regnskabet fra et Mejeri, som i Aarenes Løb har solgt en betydelig Del af sin Mælkemængde til Kondensering.

*Regnskabsudtog fra et fynsk Andelsmejeri
med Ostelavning.*

(Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1940 til 30. September 1941).

Aar	Mælkemængde	Forbrug til 1 kg Smør
1914	4 377 000 kg	25,5 kg Mælk
1919	2 290 800 "	25,2 " "
1939	5 280 829 "	22,5 " "
1940	4 786 350 "	21,8 " "
1941	3 373 655 "	21,7 " "

Medens Mælkemængden for det fynske Mejeris Vedkommende kun gik 9,4 pCt. tilbage foregaaende Aar, viser Regnskabet for det sidst afsluttede en Nedgang paa 29,5 pCt. Ogsaa Fedtprocenten er dalet, men kun fra 3,93 til 3,92. Trods dette har Forbruget af kg Mælk til 1 kg Smør fortsat kunnet mindskes, og det har i 1941 kun været 21,7. Forbrugets anseelige Nedgang siden sidste Verdenskrig, der kan iagttages her som paa andre Mejeriers Regnskaber, er et Forhold, hvis Betydning ikke maa undervurderes hverken i rent produktionsmæssig eller i økonomisk Henseende.

Mejeriets Ostelavning har i 1941 været af fuldt saa stort et Omfang som Aaret før, idet der er ostet af 1 083 000 kg Skummetmælk og anvendt 1 294 630 Fedt enheder mod henholdsvis 937 700 kg Skummetmælk og 1 294 630 Fedt enheder i 1940. Mejeriets Osteregnskab op-

lyser iøvrigt om en ubetydelig Forøgelse af Lagerets Værdi, og desuden fremkommer, naar Skummetmælk og Smørfedt er betalt, et ret anseeligt Overskud, hvilket viser, at Ostelavningen i Regnskabsaaret har været en rentabel Produktionsgren.

Osteregnskabet.

I n d t æ g t.

Der er solgt Ost for	185 610,08	Kr.
" " " Valle for	8 516,93	"
Beholdning den 1. Oktober 1941	31 897,00	"
	<u>Ialt</u>	<u>226 024,01</u>

U d g i f t.

Brugt til Ost 1 083 000 kg Skummetmælk à 8 Øre ...	86 640,00	Kr.
" " " 1 294 630 Fedtenheder = 14 881 kg Smør	65 476,40	"
Omkostninger	8 516,93	"
Beholdning den 1. Oktober 1940	31 629,60	"
Beholdningsforøgelse	267,40	"
Fortjeneste	33 493,68	"
	<u>Ialt</u>	<u>226 024,01</u>

Af Regnskabets Hovedresultater kan desuden nævnes, at der opnaaedes en Smørpris paa 440 Øre pr. kg mod 293 Øre i 1940. Den gennemsnitlige Nettopris pr. kg Sød-mælk var 26,7 Øre, hvilket er 11,4 Øre mere, end Regn-skabet for foregaaende Aar kunde opvise.

*Regnskabsudtog fra et stort jydsk Andelsmejeri
med stor Ostelavning.*

(Regnskabsaaret gaar fra 27. September 1940
til 25. September 1941.)

Aar	Mælkemængde	Forbrug til 1 kg Smør
1914	5 674 838 kg	25,4 kg Mælk
1919	2 697 358 "	24,6 " "
1939	8 142 352 "	22,0 " "
1940	7 685 274 "	21,9 " "
1941	5 546 229 "	22,2 " "

Det sidste Driftsregnskab oplyser, at Mejeriets Mælke-mængde, som foregaaende Aar kun viste en Nedgang paa

5,4 pCt., nu er gaaet betydeligt tilbage, idet der i 1941 indvejedes 27,8 pCt. mindre end i 1940. Inden for samme Periode er Fedtprocenten i den modtagne Mælk faldet fra 3,94 til 3,85, hvilket har medført en Opgang i Forbruget paa 0,3 kg Mælk pr. kg Smør, saaledes at dette atter er over 22; men trods mindre Mælkemængde og større Forbrug er Mejeriets Pengeomsætning steget betydeligt. Aarsagen hertil er den større Betaling, der er opnaaet for de fremstillede Produkter. Smørprisen steg saaledes ialt 146,74 Øre pr. kg og gik ved denne Stigning op fra 294,8 Øre pr. kg i 1940 til 441,54 Øre pr. kg i 1941. Mejeriets samlede Indtægt fordeler sig efter Regnskabet paa følgende Poster:

Salg af 192 847 kg Smør	851 366,24 Kr.
" " 231 482 " Ost	550 512,36 "
" " Mælk, Valle og Fløde til Andelshaverne	215 590,99 "
Detailsalg af Mælk og Fløde	62 899,08 "
Andre Indtægter	4 355,98 "
	<hr/>
	Ialt 1 684 724,65 Kr.

Mejeriets samlede Driftsudgifter har i 1941 andraget 166 946,70 Kr. mod 154 247,78 Kr. i 1940. Omregnes Tallet paa den behandlede Mælkemængde, bliver Resultatet 3010,1 Øre pr. 1000 kg eller 50 pCt. mere, end hvad der medgik i det foregaaende Aar. Opgangen gør sig, som omstaaende Oversigt viser, gældende paa saa godt som alle Poster, dog stærkest paa Brændsel og Kørsel. Kun en enkelt Konto viser Nedgang, og dette er sikkert en Følge af, at der er tæret paa Beholdninger fra foregaaende Aar.

Mejeriets Ostproduktion har haft en betydelig Tilbagegang, idet der i 1941 kun anvendtes 2 345 250 kg Mælk i Osteriet mod 3 293 050 kg i 1940; men betragtes det ostede Kvantum i Forhold til Mejeriets Mælkemængde, kommer Procenttallene til at ligge ved henholdsvis 42,3 og 42,8, saa nogen nævneværdig Forskydning har ikke fundet Sted.

Oversigt over Driitudgifterne.

	Ialt Kr.	Øre pr. 1000 kg Mælk				
		1941	1940	1939	1919	1914
Mælkekørsel m. m. . .	47 951,29	864,6	577,0	501,4	1 030,0	243,8
Brændsel (m. Kørsel)	26 754,23	482,4	218,0	181,7	599,4	83,0
Smørdritler og Mærke- staver samt anden Emballage	17 021,46	306,9	256,0	253,4	87,2	21,6
Salt, Løbe, Farve, Pergament m. m. . .	12 063,85	217,5	177,4	123,9	270,6	30,8
Olie	384,60	6,9	17,9	13,0	15,8	3,8
Kontorudgifter	2 446,13	44,1	28,3	18,5	32,2	11,0
Inventarets Vedligeh.	9 578,90	172,7	133,8	135,3	240,2	38,6
Bygningernes "	3 842,97	69,3	50,0	35,6	26,2	5,6
Vogdenes "	—	—	3,3	14,3	71,2	26,6
Lønninger	37 486,44	675,9	446,5	352,0	613,3	152,0
Renter og Skatter . .	6 391,25	115,2	76,8	62,1	275,8	105,2
Forskelligt	3 025,58	54,6	22,2	24,3	31,7	42,8
	166 946,70	3 010,1	2 007,2	1 715,5	3 293,6	764,8

Osteregnskabet.

I n d t æ g t.

Produktion af Ost	545 792,09	Kr.
Ostekontingentfondet	4 983,47	"
Valle	14 005,97	"
Ialt	564 781,53	Kr.

U d g i f t.

Ostet af ialt 2 345 250 kg Mælk med en Smørværdi af 48 282 kg	209 461,75	Kr.
Skummetmælksværdi 2 296 968 kg à 13,07 Øre	300 319,78	"
Driitudgifter	55 000,00	"
Ialt	564 781,53	Kr.

Mejeriets Andelshavere har betalt Skummetmælken, de har faaet tilbage, med en Pris af 6,91 Øre pr. kg. Sød-
mælken er udbragt i 27,42 Øre pr. kg, og efter at Afdrag
og Nyanskaffelser er gaaet fra dette Beløb, har Udbe-
talingen været 26,50 Øre pr. kg, hvilket er 9,17 Øre mere
pr. kg end i 1940.

Regnskabsudtog fra et stort vestjysk Andelsmejeri.

(Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1940
til 30. September 1941.)

Det vestjyske Andelsmejeris Mælkemængde havde sidste Aar en endnu større Tilbagegang end den, de to foregaaende Mejeriers Regnskaber kunde fremvise. Der indvejedes i 1941 3 948 966 kg mod 5 932 413 kg i 1940. Forskellen i de to Aars Mælkemængde svarer til 33,4 pCt., og som Grund til den stærke Nedgang anfører Mejeribestyreren i sine Oplysninger til Regnskabet Forsommerens Tørke, der især i Vestjylland var meget slem. Som Følge af manglende Nedbør skuffede Sommeren en Del, og Virkningerne mærkedes ogsaa om Vinteren, idet Foderet, der stod til Raadighed, kun var Roer, lidt Halm og lidt Lyng. Høet maatte savnes, og Mælke kvaliteten var som Følge af det anvendte Foder ringe.

Selv om den behandlede Mælkemængde, som Tallene viser, er gaaet stærkt tilbage i Aarets Løb, har de højere Priser alligevel bevirket en Stigning i Mejeriets Pengeomsætning paa 9614,29 Kr. eller ca. 1,1 pCt. Indtægten fordeler sig i Regnskabet paa følgende Poster:

Salg af Smør	720 498,93	Kr.
" " Sødmælk	29 876,30	"
" " Skummet- og Kærnemælk	116 782,91	"
" " Fløde	14 772,02	"
Renter	1 755,38	"
Andre Indtægter	9 622,60	"
	<hr/>	
Ialt	893 308,14	Kr.

Mejeriets samlede Driftsudgifter fremviser en lille Nedgang i Sammenligning med det foregaaende Aars. De er gaaet tilbage med 3372,37 Kr. fra 96 781,24 Kr. til 93 408,87 Kr.; men omregnes Tallet paa den behandlede Mælkemængde, fremkommer derimod en Stigning paa 733,7 Øre pr. 1000 kg. Oversigten viser Fordelingen paa de forskellige Udgiftsposter:

Oversigt over Driftsudgifterne.

Driftsudgifternes Fordeling	Ialt Kr.	Øre pr. 1000 kg Mælk			
		1941	1940	1939	1938
Kørsel af Mælk o. a.	40 742,73	1 031,7	611,2	476,5	454,2
Lønninger	17 800,41	450,8	257,6	215,8	185,6
Brændsel	9 822,52	248,7	266,3	96,3	124,0
Emballage til Smør	9 263,30	234,6	230,1	216,6	202,8
Rengøringsmidler, Salt, Farve, Olie	3 297,87	83,3	84,5	47,4	41,2
Vedligeholdelse af Inventar og Bygninger	5 168,87	130,9	56,9	52,6	51,2
Skatter, Forsikringer og For- eninger	2 510,24	63,6	42,3	38,9	31,2
Renter	3 050,00	77,2	53,5	34,8	6,0
Andre Udgifter	1 752,93	44,4	29,1	20,6	22,2
	<u>93 408,87</u>	<u>2 365,2</u>	<u>1 631,5</u>	<u>1 199,5</u>	<u>1 118,4</u>

*Regnskabsudtog fra et Andelsmejeri med Salg til en
Kondenseringsfabrik.*

(Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1940
til 30. September 1941.)

Ligesom de foregaaende bærer ogsaa Regnskabet fra Andelsmejeriet med Salg til Kondenseringsfabrik Vidnesbyrd om Mælkeproduktionens Tilbagegang, selv om Udslaget knapt er saa stort som for de tre andre Mejerier, der er medtaget i Artiklen. Tilbagegangen svarer her til 24,6 pCt., idet der i 1941 indvejedes 3 045 634 kg Mælk mod 4 040 242 kg i 1940.

Regnskabet tjener i Tidsskriftets Oversigt det Formaal at illustrere Forholdene, hvor en stor Del af et Mejeris Mælkemængde afsættes til andre Produktioner end de sædvanlige; men paa Grund af de særlige Betingelser, der gør sig gældende for Oparbejdelse af Mælkekonserver, har Afsætningen af Fløde og Sødmælk til Kondenseringsfabrikken været betydelig mindre end tidligere, og kun Salget af Skummetmælk viser Stigning. Som Følge af denne Forskydning har Mejeriet sidste Aar kun haft knapt 11 pCt. af sine Indtægter gennem Salget, medens denne Form for Afsætning i 1940 hjembragte de 24 pCt.

De i 1941 afsatte Vægtmængder og opnaaede Priser var følgende:

305 kg Fløde	à 148,59 Øre pr. kg
9 127 " Sødsmælk	à 25,91 " " "
727 984 " Skummetmælk	à 8,62 " " "

De anførte Priser vil sammenlignet med Regnskabets øvrige Oplysninger vise, at Mælkesalget har været en rentabel Forretning.

Mejeriets regnskabsmæssige Hovedresultater de sidste Driftsaar har været:

	1941	1940	1939	1938
Indvejet Mælkemængde, kg . . .	3 045 643	4 040 242	4 262 232	4 352 999
Mejeriets Gennemsnitsfedtprocent	3,78	3,80	3,74	3,74
Smørrets Gennemsnitspris (Øre pr. kg)	445	296	250	250
Sødsmælken er udbragt i (Øre pr. kg)	24,10	15,20	12,50	12,70
Andelshaverne har betalt den skummede Mælk med Øre pr. kg	6,95	4,02	3,05	3,20
Driftsudgifter (Øre pr. 1000 kg)	2 470	1 590	1 250	1 260

Af Tallene fremgaar, at den Smørpris, Mejeriet har opnaaet, er steget 149 Øre i den sidste Regnskabsperiode. Samtidig er Driftsudgifterne gaaet 880 Øre op pr. 1000 kg Mælk.

Karakteristisk for de fire Mejeriers Regnskaber er den stærkt dalende Mælkemængde og de stigende Driftsudgifter. I Kraft af de højere Priser paa Smør og Skummetmælk bliver det endelige Resultat af Mejeridriften i 1941 dog en betydelig Opgang i Nettoudbyttet pr. kg Sødsmælk. Om denne har været tilstrækkelig til at gøre Mælkeproduktionen rentabel, er imidlertid et Spørgsmaal, der kun kan besvares ud fra de enkelte Landbrugsregnskaber.